

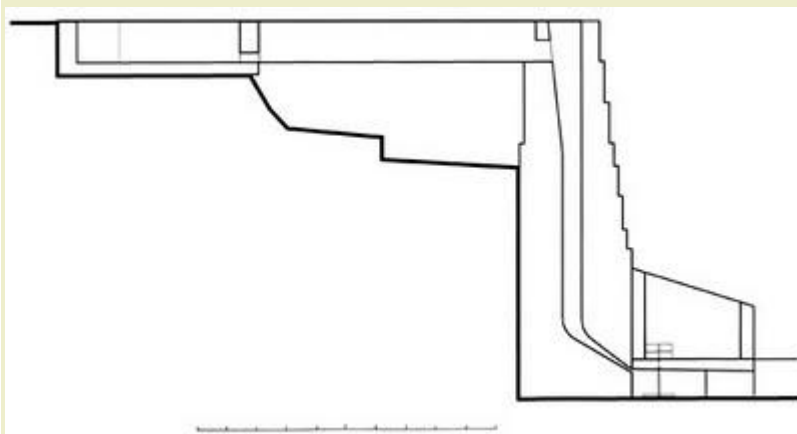
Η λειτουργία του Βυζαντινού Νερόμυλου

Η λειτουργία του νερόμυλου είναι σχετικά απλή και στηρίζεται στη χρήση της δυναμικής ενέργειας του νερού, λόγω της υψομετρικής διαφοράς. Το νερό, μετά την πτώση του από ένα μεγάλο ύψος, εκτονώνεται στα περυγία μιας φτερωτής, η οποία μεταφέρει κίνηση στη μύλοπετρα που αλέθει τον καρπό (σιτάρι, κριθάρι κ.α.) παράγοντας αλεύρι. Υπάρχει ένας άξονας στον οποίο στηρίζεται η φτερωτή στην οποία καταλήγει η παροχή του νερού και την κινεί. Ψηλότερα από την φτερωτή υπάρχουν δύο μύλοπετρες. Μία σταθερή και μία περιστρεφόμενη, η οποία παίρνει κίνηση από τον άξονα. Η μύλοπετρα αυτή, με έναν μηχανισμό έχει την δυνατότητα να μεταβάλλει την απόσταση της επιφάνειας τριβής με τη σταθερή πέτρα για να εξασφαλίσει πόσο χοντρό ή ψιλό θα είναι το άλεσμα. Πάνω από τις πέτρες υπάρχει κωνική ξυλοκατασκευή στην οποία τοποθετείται ο καρπός ο οποίος με έναν έξυπνο μηχανισμό, που παίρνει κι αυτός κίνηση από τον άξονα, ρίχνεται στο κέντρο της περιστρεφόμενης πέτρας (η οποία έχει ένα άνοιγμα διαμέτρου 25 εκατοστών). Στη συνέχεια με την περιστροφή συνθλίβεται και με την φυγόκεντρο δύναμη συγκεντρώνεται, ως αλεύρι πλέον, σ' ένα χώρο μπροστά από τις πέτρες.

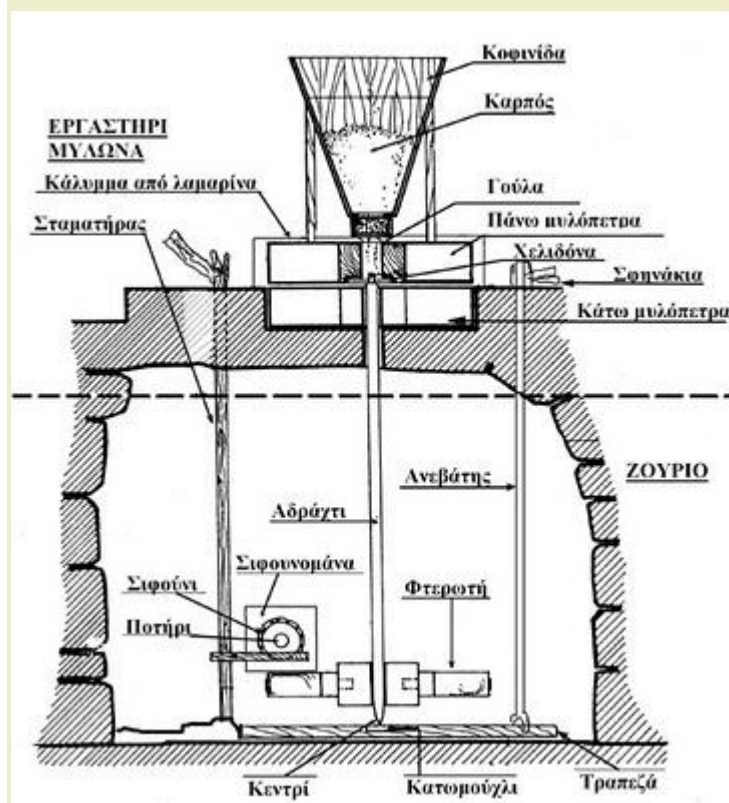

Οι μλόπετρες προέρχονταν συνήθως από τη Μήλο και την Κίμωλο, των οποίων τα εδάφη είναι ηφαιστειογενή. Η ποιότητά τους ήταν άριστη, γεγονός που τις καθιστούσε ακριβότερες. Αναφορά στην εξαιρετική τους ποιότητα βρίσκουμε σε έγγραφο του 1321 του Ενετού χαρτογράφου Μαρίνου Σανούδου του Πρεσβυτέρου. Στο εργαστήριο του μωλωνα υπάρχει ο βασικός εξοπλισμός από εξαρτήματα και εργαλεία τα οποία χειρίζεται. Υπάρχουν 1 ή 2 παράθυρα και μία δίφυλλη πόρτα. Τζάκι βρίσκεται απαραίτητα σε μία γωνία του μύλου. Έξω από το μύλο και σε προέκταση προς τα επάνω από αυτόν, βρίσκεται το εντυπωσιακότερο από αρχιτεκτονικής άποψης μέρος η κρέμαση με το νεραύλακα.

Μέσα από αυτόν τον κάθετο αγωγό που στον συγκεκριμένο νερόμυλο του Πασχαλίου, υπερβαίνει τα δέκα μέτρα, τρέχει με δύναμη το νερό και κινεί την

φτερωτή στον υπόγειο χώρο του μύλου.

Χώροι, εξαρτήματα, μηχανισμοί:

Μπορούμε να κάνουμε μια πρώτη κατάταξη με βάση το είδος των μηχανισμών του μύλου και να χωρίσουμε τρεις διαφορετικούς χώρους:

- Χώρος κινητήριων μηχανισμών
- Χώρος κινούμενων μηχανισμών
- Χώρος ροής του νερού

Χώρος κινητήριων μηχανισμών(ζουριό)

Βρίσκεται στο κάτω μέρος του μύλου. Καταλαμβάνει χώρο ορθογωνικής κάτοψης, χτισμένος κάτω από τις μύλοπετρες. Οι διαστάσεις του κυμαίνονται ανάλογα με το μέγεθος του μύλου από 1-1,5μ ύψος, 2-4μ βάθος και 1,5-2 μ πλάτος. Η οροφή του αποτελεί μέρος του δαπέδου του ισόγειου χώρου και κατασκευάζεται από μεγάλες επίπεδες πέτρες. Η είσοδος του σε αρκετές περιπτώσεις είναι σχηματισμένη σε αψιδωτό άνοιγμα.(καμάρα). Μέσα στον υπόγειο αυτό χώρο υπάρχουν: Η φτερωτή που περιστρέφεται σε οριζόντιο επίπεδο και είναι τροχός διαμέτρου 1 μ -1.40 μ στον οποίο εκτονώνεται το νερό. Ο σκελετός της είναι μεταλλικός και αποτελείται από δύο ομόκεντρα στεφάνια που ενώνονται μεταξύ τους και καταλήγουν στο κέντρο σε πλήρη (ένωση με άξονα) ορθογωνικής διατομής. Στο κενό που σχηματίζουν τα δύο στεφάνια

στηρίζονται περιφερειακά τα πτερύγια της φτερωτής τα κουτάλια . Τα κουτάλια είναι από ξύλο (πλατάνι) και κατασκευασμένα (σκαφτά) με ιδιαίτερη μαστοριά. Το αδράχτι είναι ο κατακόρυφος άξονας που μεταφέρει την κίνηση, από τη φτερωτή στη μυλόπετρα, είναι μεταλλικός (τετραγωνικής ή κυκλικής διατομής) ή ξύλινος από πρίνο, και σε μία τουλάχιστον περίπτωση συνδυασμός και των δύο (σίδηρο μέσα σε δύο σκαφτά ξύλα δεμένα εξωτερικά με δαχτυλίδια) . Η ένωση του αδραχτιού με τη φτερωτή γίνεται με ξύλινες σφήνες. Το κάτω άκρο του καταλήγει σε κωνική αιχμή, το κεντρί (σκληρυμένο μέταλλο). Το αδράχτι στηρίζεται σε ξύλινη βάση, μήκους περίπου 1.50μ., ύψους 20 εκ και πλάτους 30 εκ. Στη μέση αυτού του ξύλου έχει διαμορφωθεί κοιλότητα (πατούρα), όπου σφηνώνεται το κατωμούχλι . Το κατωμούχλι είναι μικρή σιδερένια λάμα με 3-4 κοιλότητες όπου πατάει το κεντρί του αδραχτιού. Όταν μία κοιλότητα φθείρεται από την τριβή, ο άξονας μεταφέρεται στην επόμενη κ.ο.κ. Το πάνω μέρος του αδραχτιού διαπερνά το κέντρο της οροφής του υπογείου. Στο δεξιό άκρο της τραπεζάς είναι συνδεδεμένη με σταθερό σύνδεσμο μεταλλική κατακόρυφη ράβδος που ονομάζεται ανεβάτης και διαπερνά την οροφή του ζουριού. Στο απέναντι τοίχωμα από την είσοδο του ζουριού, αριστερά και σε ψηλό σημείο, βρίσκεται η σιφουνομάνα. Η σιφουνομάνα είναι μεγάλη μαρμάρινη πέτρα, λαξευμένη εσωτερικά, ώστε να σχηματίζει αγωγό κυκλικής διατομής διαμέτρου 20 εκ. περίπου. Σε κάποιες περιπτώσεις, σχηματίζεται από πέτρες που ενώνονται στη σειρά με συνδετικό υλικό (λάσπη) σε μήκος έως και 2μ.. Στο άκρο της προς το ζουριό είναι διαμορφωμένη έτσι ώστε να σχηματίζει εσοχή (πατούρα) όπου εφαρμόζει το σιφούνι. Το σιφούνι είναι ένα στόμιο εκροής του νερού κωνικού σχήματος, μήκους 40-50 εκ. Στηρίζεται συνήθως με δύο όρθιες μεταλλικές βέργες για να αντέξει στη μεγάλη πίεση που του ασκείται. Το υλικό κατασκευής του μπορεί να είναι ξύλο, σίδηρο ή και πηλός. Στο άκρο του σιφουνιού τοποθετείται μεταλλική ή ξύλινη πλάκα το ποτήρι με οπή διαμέτρου 4 εκ. ή και μεγαλύτερης ανάλογα με την εποχή (το διαθέσιμο νερό) ή ανάλογα με την απαιτούμενη ταχύτητα περιστροφής της μυλόπετρας. Με αυτό τον τρόπο ρυθμίζεται η παροχή του νερού, άρα και η ταχύτητά εξόδου για την εκτόνωση στη φτερωτή. Αριστερά από τη φτερωτή υπάρχει κατακόρυφος ξύλινος άξονας που στο κάτω μέρος του και στο ύψος της εξόδου του νερού από τη σιφουνομάνα έχει συνδεδεμένο ένα επίπεδο μικρό σανίδι .Ο άξονας αυτός διαπερνά επίσης την οροφή του ζουριού.

Το σύστημα αυτό ονομάζεται σταματήρας και με κατάλληλο χειρισμό μπορεί να εκτρέψει τη ροή του νερού προς τη φτερωτή και άρα να σταματήσει τη λειτουργία του μύλου. Χώρος κινούμενων μηχανισμών Μέσα στο εργαστήριο του μυλωνά υπάρχουν τα πιο βασικά στοιχεία της λειτουργίας του μύλου που είναι οι μυλόπετρες. Το υλικό κατασκευής τους είναι κομμάτια πέτρας που έφερναν από τη Μήλο. Τα κομμάτια αυτά της πέτρας αφού σμιλευτούν και σχηματίζουν όλα μαζί ένα κυκλικό σχήμα, δένονται εξωτερικά με 1 ή 2 μεταλλικά στεφάνια και σφίγγουν με μικρά κομμάτια, τις σφήνες. Οι μυλόπετρες έχουν διάμετρο έως και 1,40μ και πάχος 20 εκ. Οι μυλόπετρες είναι δύο : Η πάνω μυλόπετρα που είναι κινητή (περιστρεφόμενη) και η κάτω μυλόπετρα που είναι σταθερή. Η κάτω μυλόπετρα τοποθετείται σε πλαίσιο διαμορφωμένο σαν τραπέζι που σκεπάζει στο σημείο εκείνο το ζουριό. Η πάνω μυλόπετρα παίρνει κίνηση από το αδράχτι. Το πάνω μέρος του αδραχτιού είναι διαμορφωμένο σε σχήμα T και συνδέεται σταθερά με ένα εξάρτημα που λόγω του σχήματός του ονομάζεται χελιδόνα . Η σύνδεση του αδραχτιού με τη χελιδόνα γίνεται με προσαρμογή του σε τρύπα ορθογωνικής διατομής. Το αδράχτι, διαπερνά την κάτω μυλόπετρα αφού αυτή έχει στο κέντρο της τρύπα μεγαλύτερης διαμέτρου από τον άξονα. Το κενό που δημιουργείται, καλύπτεται από ειδικό ξύλινο δακτύλιο από συκιά που λέγεται αφάλι ή καρδιά . Με αυτό τον τρόπο ο πάνω χώρος στεγανοποιείται από τα νερά του ζουριού , ο άξονας περιστρέφεται σταθερά και το αλεύρι δεν πέφτει στο ζουριό. Η πάνω μυλόπετρα έχει στο κέντρο της μια μεγάλη τρύπα περίπου 20 εκ. τη γούλα από όπου εισέρχεται ο καρπός για άλεσμα. Στο κέντρο του κάτω μέρους της υπάρχει διαμορφωμένη εσοχή (πατούρα) στο σχήμα και το μέγεθος της χελιδόνας. Η απόσταση μεταξύ της πάνω και κάτω μυλόπετρας, το κενό δηλαδή όπου αλέθεται ο καρπός , πρέπει να είναι ίση σε όλη την επιφάνεια. Για το λόγο αυτό περιστρέφεται για λίγο η πάνω μυλόπετρα και αν χρειάζεται τοποθετούνται μικρές σφήνες ανάμεσα σε χελιδόνα και μυλόπετρα. Άλλος τρόπος είναι η τοποθέτηση μπογιάς σε σκόνη (λουλάκι) ανάμεσα στις δύο πέτρες και αφού περιστραφούν για λίγο, τα σημεία όπου έχει τριφτεί η μπογιά χαράζονται (αφαιρούνται) με ειδικό σφυρί το μυλοκόπι .

Έτσι θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχουμε ένα είδος ζυγοστάθμισης. Το μυλοκόπι επίσης χρησιμοποιείται για να κάνει αδρή , άγρια την εσωτερική επιφάνεια των μυλόπετρων, όταν εκείνη λειάνονταν πλήρως απο την πολλή χρήση και δεν άλεθε τόσο καλά.

Το νερό οδηγείται από το σημείο λήψης του προς το μύλο με ένα αυλάκι σκαφτό και χτιστό. Στο πάνω και πίσω μέρος του μύλου υπάρχει μεγάλη δεξαμενή η στέρνα η οποία γεμίζει με νερό και διαθέτει υπερχειλίση. Αμέσως μετά τη στέρνα υπάρχει ο νεραύλακας ειδική πέτρινη κατασκευή , συνήθως πολύ επιμελημένη, που σχηματίζει αγωγό ανοιχτό από πάνω, βάθους από 0,6 μ. έως 1,3 μ. , πλάτους περίπου 0,5 μ. και μήκους 10 μ. Στην είσοδο του νερού από τη στέρνα προς το νεραύλακα παρεμβάλλεται ειδικός ρυθμιστής της παροχής του νερού το πελέμι. Το πελέμι σχηματίζεται από μία πλάκα σχιστόλιθου οριζόντια με μια τρύπα στη μέση, όπου εφαρμόζει ένα χοντρό και μακρύ κούτσουρο και φράζει την είσοδο προς το νεραύλακα. Θα μπορούσαμε να το πούμε «διακόπτη» της εποχής. Κάθετα στη ροή του νερού και μέσα στο νεραύλακα τοποθετείται ειδική ξύλινη ή σιδερένια σχάρα το χτένι για τη συγκράτηση διάφορων φερτών υλικών (πέτρες ξύλα κ.λ.π.). Στην έξοδο από το νεραύλακα το νερό οδηγείται στο πιο χαρακτηριστικό και εντυπωσιακό από πλευράς κατασκευής μέρος του νερόμυλου την κρέμαση. Η κρέμαση είναι ένας υδατόπυργος ύψους έως και 12 μ. πετρόχτιστος, με βάση πίσω από το ζουριό, που περνάει πίσω από το κτίσμα του μύλου και καταλήγει στο ύψος του πάνω μέρους του νεραύλακα. Η εξωτερική διατομή του είναι σχεδόν ορθογωνική και αυξάνεται σταδιακά προς τη βάση για αντιμετώπιση της μεγάλης υδροστατικής πίεσης που αναπτύσσεται εκεί. Εσωτερικά η κρέμαση είναι χτισμένη σε σχήμα αντεστραμμένου κολουρου κώνου που όσο προχωρά προς την κορυφή του (ανάποδα) στρίβει προς τα έξω. Θα μπορούσαμε να την παρομοιάσουμε με ένα χωνί με κεκλιμένη ουρά. Το επίχρισμα που χρησιμοποιείται εσωτερικά είναι πολύ ισχυρό, μίγμα ασβέστη και Θηραϊκής γης (Κορασάνι). Η διάμετρος εισόδου της κρέμασης κυμαίνεται από 1μ. έως 1.40μ. και καταλήγει σε διάμετρο περίπου 20 εκ. Στο κάτω μέρος

ενώνεται με τη σιφουνομάνα , η κλίση της οποίας πλησιάζοντας προς τη έξοδο (ζουριό), μεγαλώνει προοδευτικά ως προς την κατακόρυφο. Η πορεία του νερού συνεχίζεται στο σιφούνι, εκτονώνεται στη φτερωτή και βγαίνει έξω από το ζουριό ελεύθερα. Σημαντικό στοιχείο όσον αφορά τη διαχείρισή του είναι ότι στη συνέχεια οδηγείται διαδοχικά για πότισμα των παρακείμενων κήπων. Σε περιπτώσεις συστοιχίας νερόμυλων, το νερό οδηγείται διαδοχικά από τον πρώτο στο δεύτερο, τρίτο κ.λ.π. Ο συνδυασμός με την ογκώδη κρέμαση αποτελεί πραγματικά αντικείμενο αρχιτεκτονικής μελέτης. Κατά τη λειτουργία του νερόμυλου, η κρέμαση είναι συνεχώς γεμάτη με νερό έως επάνω. Λειτουργία Η πορεία του νερού περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο. Αφού η κρέμαση γεμίσει με νερό και η κοφινίδα είναι γεμάτη από καρπό, ο μυλωνάς κάνει την πρώτη κίνηση: Γυρίζει το μοχλό του σταματήρα, το νερό πέφτει με δύναμη στη φτερωτή και η πάνω μυλόπετρα αρχίζει να περιστρέφεται. Το αλεύρι πέφτει μέσα στη σκάφη. Αν το αλεύρι πρέπει να βγαίνει πιο χοντρό, ο μυλωνάς με ένα μοχλό (λοστό) σηκώνει λίγο τον ανεβάτη και τοποθετεί ένα σφηνάκι στο άνοιγμα του πάνω άκρου του. Αν θέλει για κάποιο λόγο να σταματήσει το μύλο γυρίζει πάλι το μοχλό του σταματήρα. Παράλληλα, κατά διαστήματα ελέγχει τη ροή του νερού προς την κρέμαση σηκώνοντας ή κατεβάζοντας ανάλογα το πελέμι ώστε αυτή ούτε να μείνει χωρίς νερό, ούτε να ξεχειλίζει. Οι μυλόπετρες που χρησιμοποιούνταν προέρχονταν από τη Μήλο. Τις έφερναν σε κομμάτια και τις συναρμολογούσαν επί τόπου δένοντάς τες με τσέρκια (μεταλλικά στεφάνια).

Η φτερωτή ήταν οριζόντια και εσωτερική. Οι νερόμυλοι ήταν ιδιόκτητοι ή μοναστηριακοί, που νοικιάζονταν σε επαγγελματίες μυλωνάδες. Το μίσθωμα πληρωνόταν με ποσοστό επί των εισπράξεων ή σε είδος (αλεύρι ή δημητριακά). Η αμοιβή των μυλωνάδων (αλεστικό ή αξάι) ήταν επίσης σε είδος και μόνο τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας τους ήταν σε χρήματα. Όταν όμως ο μύλος ήταν ιδιοκτησία μοναστηριού, το άλεσμα του σταριού της μονής γινόταν χωρίς να κρατά ο μυλωνάς την αμοιβή του. Η αλεστική ικανότητα ενός μύλου έφτανε περίπου τις 100 οκάδες/ώρα και, με το 12ωρο που δούλευαν, η ημερήσια παραγωγή έφτανε τις 1.200 οκάδες. Οι μύλοι συνήθως εξυπηρετούσαν τις τοπικές ανάγκες και άλεθαν κυρίως κριθάρι και σμιγάδι (μείγμα από σιτάρι-κριθάρι) και σπανιότερα καλαμπόκι, σιτάρι και ζωοτροφές. Γλωσσάρι -αδράχτι κατακόρυφος άξονας που μεταφέρει την κίνηση από τη φτερωτή στη μυλόπετρα

-ανεβάτης μεταλλικός άξονας μέσω του οποίου ανεβαίνει ή κατεβαίνει η πάνω μυλόπετρα -αξάι το μερδικό του μυλωνά -αφάλι ξύλινος δακτύλιος από συκιά στεγανοποίησης και στερέωσης του αδραχτιού -γιστέρνα μεγάλη δεξαμενή νερού πριν το νεραύλακα -γούλα τρύπα στο κέντρο της πάνω μυλόπετρας όπου πέφτει ο καρπός για άλεσμα -ζουριό χώρος κινητήριων μηχανισμών κάτω από τον κυρίως μύλο -κατωμούχλι βάση στήριξης του αδραχτιού -κεντρί το κάτω σημείο του αδραχτιού -κουτάλια τα περυύγια της φτερωτής -κοφινίδα ξύλινο σιλό σχήματος αντεστραμμένης πυραμίδας όπου υπάρχει ο καρπός -κρέμαση πετρόχτιστος υδατόπυργος ύψους έως και 12 μ. -μυλοκόπι εργαλείο ακονίσματος της πάνω και κάτω μυλόπετρας -νεραύλακας πετρόχτιστος αγωγός ορθογωνικής διατομής ανοιχτός από πάνω μήκους έως και 10 μ. -πελέμι κούτσουρο ρύθμισης της παροχής του νερού από τη γιστέρνα στο νεραύλακα -ποτήρι μεταλλική ή ξύλινη πλάκα με οπή ρύθμισης της παροχής του νερού, στην έξοδό του -σιφούνι στόμιο εκροής του νερού κωνικού σχήματος -σιφουνομάνα μαρμάρινη λαξευμένη πέτρα που σχηματίζει αγωγό κυκλικής διατομής -σταματήρας άξονας εκτροπής του νερού και σταματήματος του μύλου -τραπεζά ξύλινη βάση, μήκους 1,50μ, όπου στηρίζεται το αδράχτι -τιμόνι το πάνω άκρο του ανεβάτη -χελιδόνα μεταλλικός σύνδεσμος του αδραχτιού με την πάνω μυλόπετρα -χτένι ξύλινη ή σιδερένια σχάρα συγκράτησης φερτών υλικών (πέτρες, ξύλα κ.λ.π.) -φτερωτή τροχός διαμέτρου 1μ -1.40μ στα περυύγια του οποίου εκτονώνεται το νερό

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : «Νερόμυλοι Δυτικής Μεσαράς Κρήτης» Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας 1985, «Ελληνικοί Νερόμυλοι», Περιοδικό «7 ημέρες»Καθημερινής 15-10-2000, και πληροφορίες από το διαδίκτυο.

Ένας νερόμυλος 400 χρόνων!

Της Κατερίνας Ψαρουδάκη

Στο χωριό Ζαρός η ατμόσφαιρα “μυρίζει” παράδοση, μία παράδοση εκατοντάδων χρόνων, από τότε που τέθηκε σε λειτουργία ο μοναδικός πλέον νερόμυλος στην Κρήτη.

Από το 1938 ο κάτοικος του Ζαρού κ. Μιχάλης Φραγκιαδάκης αλέθει το κριθάρι και το σιτάρι των συγχωριανών του για να δώσει αλεύρι για το ψωμί σε έναν νερόμυλο που χρονολογείται από το 1600!

Τα τελευταία χρόνια μάλιστα ο μύλος του Ζαρού αποτελεί στολίδι για την περιοχή αφού ο ιδιοκτήτης του έχει αναπαλαιώσει τον εσωτερικό χώρο με αποτέλεσμα να αποτελεί πόλο έλξης όχι μόνο για τους τουρίστες αλλά και για τους ντόπιους. “Ο μύλος μου είναι 400 περίπου χρόνων, είναι μοναχοπαιδί, δεν υπάρχει άλλος σε ολόκληρο το νησί. Ανήκε σε μία οικογένεια Τούρκων, από αυτούς τον αγόρασε ο πεθερός μου και όταν παντρεύτηκα μου τον έδωσε προίκα. Έκτοτε δεν το έχω αποχωριστεί ούτε μέρα. Έμαθα το επάγγελμα του μυλωνά και το αγάπησα. Αυτός ο μύλος ζούσε για πολλά χρόνια ολόκληρη την οικογένειά μου. Τότε ο νερόμυλος λειτουργούσε καθημερινά καθώς η μεγάλη ποσότητα νερού που υπήρχε στο Ζαρό βοηθούσε στη συστηματική του λειτουργία. Σήμερα όμως το νερό είναι πολύ λιγότερο...”, λέει στην “Π” ο κ. Μιχάλης Φραγκιαδάκης. Ο τελευταίος εν ενεργεία μυλωνάς της Κρήτης ζει πλέον μέσα στο μύλο τον οποίο και έχει διαμορφώσει κατάλληλα: ένας οντάς και μία μικρή, παραδοσιακή κουζίνα, μαγεύουν τον επισκέπτη και τον ταξιδεύουν στο χρόνο. Ο ίδιος ο κ. Φραγκιαδάκης λέει ότι ζει με τις αναμνήσεις του... “Περάσαμε δύσκολα χρόνια στην Κατοχή, τότε το αλεύρι ήταν μεγάλη υπόθεση και όποιος είχε ψωμί στο σπίτι του ήταν και “πλούσιος”. Τότε αλέθαμε καθημερινά. Πελάτες έρχονταν στο μύλο μου μέχρι και από το Ρέθυμνο. Είχα βγάλει και καλό όνομα αφού πρόσεχα πολύ το αλεύρι μου να είναι πρώτης ποιότητας. Ο κόσμος δεν είχε χρήματα. Με πληρώνανε σε είδος οι περισσότεροι! Ή λάδι έπαιρνα ή κριθάρι. Ήταν ωραίες εποχές όμως... Εκείνα τα χρόνια ο κόσμος αν και ζούσε πιο φτωχά ήταν ευχαριστημένος...”, λέει ο κ. Φραγκιαδάκης.

Ο νερόμυλος του Ζαρού είναι ο μοναδικός στην Κρήτη, μοναδικό όμως είναι και το επάγγελμα του μυλωνά. Ένα επάγγελμα που άνθισε στο παρελθόν, σήμερα όμως είναι χωρίς αντικείμενο... “Εγώ δεν έζησα δύσκολα χρόνια χάρη στο μύλο. Έζησα όμως κουραστικά χρόνια...”, καταλήγει ο κ. Φραγκιαδάκης.